

Alkmadders

NUMMER 165 – JAARGANG 42 – MAART 2024
KWARTAALUITGAVE STICHTING OUD ALKEMADE

In dit nummer o.a.:

Zakhorloge en zegelring
Pieter de Bil terug naar
familie

De LTS in Oude Wetering

Veenderpolder
naar Alkemade

Meelboeren uit
Rijpwetering en
Oud-Ade

Herdenkingsmonument
Tweede Wereldoorlog,
Noordhoek Roelofarensveen

42e jaargang, maart 2024, nummer 165
Kwartaluitgave van de Stichting Oud Alkemade.
Opgericht 16 december 1980.

Redactie

Alfred Bakker
Geert-Jan van Beek
Sjaak Bouwmeester
Jos Cozijn
José van der Meer-van der Zwet (eindredactie)
E-mailadres van de redactie:
alkmadders@ziggo.nl

Foto's (tenzij anders vermeld)

Archief Stichting Oud Alkemade

Donateursbestand en adreswijzigingen

Leon Hogenboom
06-531 93 655 of per e-mail:
penningmeester@stichtingoudalkemade.nl

Donateurschap

Nieuwe donateurs zijn van harte welkom.
U kunt zich aanmelden via onze website,
per e-mail via info@stichtingoudalkemade.nl
of telefonisch bij het secretariaat: 06 204 56 548.
De minimumdonatie bedraagt € 20,- per jaar,
te voldoen op bankrekening NL09 INGB 0005 4356 41
van Stichting Oud Alkemade. Per post ontvangen
van Alkmadders kost € 12,00 per jaar extra.

Losse nummers

Deze kosten € 5,75 en zijn verkrijgbaar tijdens de
openingsuren van het museum.

Openingstijden

Het Museum Oud Alkemade is geopend op
zondagmiddag van 14.00-17.00 uur en op
dinsdagmiddag van 13.30-16.00 uur.
In de maanden juli en augustus en op 1e Paasdag,
1e Pinksterdag en 1e en 2e Kerstdag is het
museum gesloten. Op 2e Paasdag en 2e Pinksterdag
is het museum wel open.

Secretariaat

Annelies van Wieringen (06 204 56 548)

Bezoek- en postadres Stichting Oud Alkemade

Saskia van Uyenburchlaan 22
2377 CE Oude Wetering
Telefoon: 071-3312168
E-mail: info@stichtingoudalkemade.nl
Website: www.stichtingoudalkemade.nl

De Stichting Oud Alkemade heeft de culturele ANBI-status
en betaalt daarom geen schenk- of erfbelasting.
Uw schenking komt dus geheel ten goede aan de
activiteiten van de Stichting Oud Alkemade.

Niets uit deze uitgave mag worden veeleenvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk,
microfilm of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande toestemming van de redactie.

INHOUD:

Van het bestuur	1
Tentoonstellingsnieuws	2
Het zakhorloge en de zegelring van Pieter de Bil	3
De Lagere Technische School in Oude Wetering	6
Berichten van overzee: Frans Lohman	8
De overgang van de Veenderpolder naar Alkemade in 1959	10
Uniek: Mary van der Meer en Claudia van den Heiligenberg	13
Duizend jaar Kaag en Braassem (deel 3)	14
Molens en molenaars in verleden en heden	16
Meelboeren uit Rijpwetering en Oud-Ade (deel 1a)	17

Van het bestuur

Beste donateurs,

Wij hebben bij Oud Alkemade de hele digitale inventaris eens da-
nig op de schop genomen en weer goed op rails gezet. Doordat alles
steeds digitaal wordt, moeten wij als historische vereniging ook met
de tijd meegaan wat betreft communicatie, publicatie en promotie,
vandaar dat wij deze inhaalslag moesten doen.

Er is veel werk verricht wat betreft de beveiliging van onze gegevens
en de website. Ook de opslag van onze gearchiveerde foto's en do-
cumenten hebben de nodige aandacht gekregen zodat alles op een
juiste manier wordt opgeslagen.

Wij zijn Richard van Hameren, Joop van der Meer en Eduard
Oudshoorn heel dankbaar voor hun geweldige inzet en de tijd die zij
aan onze stichting hebben besteed. We gaan ervan uit voorlopig weer
op een veilige en moderne manier vooruit te kunnen.

Ook leuk om u te vertellen dat wij op 16 februari van Annelies
Onnou uit Limburg een heel bijzonder boek van een oud-Veender,
de heer Dick Bakker, in ontvangst hebben genomen. Via de nodige
omzwervingen is dit boek terug is op de plaats waar hij het graag had
willen hebben. In de volgende Alkmadders zullen wij hier een mooi
verhaal over schrijven.

Heeft u ook mooie of bijzondere voorwerpen van vroeger en wilt u
die afstaan, dan horen we dat graag van u.

Lex van der Zwet, voorzitter

Beste lezer,

Artikelen uit onze Alkmadders blijken een mooie bron te kunnen zijn in onderzoeks- dan wel opsporingszaken. Persoonlijke spullen van politieagent Pieter de Bil, die in de oorlog van hem waren afgenomen, konden worden teruggegeven aan de familie dankzij een artikel in Alkmadders van maart 2020. Een mooi gebaar, na zoveel jaren.

In de reeks Verdwenen scholen komt deze keer de voormalige Lagere Technische School aan de beurt. Nog geen dertig jaar heeft hij dienst gedaan! Wel prijzen wij ons gelukkig om in de voormalige aula - met de nodige aanbouwsels - ons museum te mogen huisvesten.

Een leuk stukje dorpsgeschiedenis: wist u dat de Groenewoudskade vroeger bij Woubrugge hoorde? Pas in 1959 werd deze toegangsweg mét de Veenderpolder en de Zuidhoek bij Roelofarendsveen gevoegd. Dat ging echter niet zonder slag of stoot. In deel 3 van de geschiedenis van Kaag en Braassem zijn we inmiddels aanbeland bij het jaar 1202, ook het startpunt van het Hoogheemraadschap van Rijnland.

Wat minder ver terug in de tijd gaat het verhaal over 'meelboeren' ofwel veevoederbedrijven in Rijpwetering en Oud Ade in de eerste helft van de vorige eeuw.

Wij wensen u weer veel leesplezier. Wilt u reageren? Stuur dan een email naar alkmadders@ziggo.nl.

José van der Meer-van der Zwet, eindredacteur

Tentoonstellingsnieuws

De tentoonstelling **'Daar komt de bruid'** is nog **tot 1 juli a.s.** te bekijken. Mocht u nog niet geweest zijn, dan raden wij u aan om snel eens een kijkje te komen nemen. Er is zoveel te zien, dat veel mensen wel voor een tweede of derde keer terug komen. En daarna kunt u even blijven zitten en gezellig 'een bakkie doen' met een speculaasje er bij. Onze medewerkers zijn uiteraard bereid u alles te vertellen over de tentoonstelling en wat er nog meer in het museum te zien is. Als u een kijkje wilt nemen in ons nieuwe depot, dan kan dan natuurlijk ook. Heeft u interesse in een speciale rondleiding in groepsverband buiten de openingstijden van het museum om, bel dan naar Annelies van Wieringen: 06-20456548.

Nieuwe tentoonstelling

In de zomermaanden wordt een nieuwe tentoonstelling ingericht met als thema: **'De strenge winters van vroeger'**. Want eerlijk gezegd: strenge winters verwachten we niet meer in deze tijd van klimaatverandering en dan is het goed om de herinneringen aan de winters van destijds warm te houden. De nieuwe expositie gaat vanaf september van start.

Onze oproep in het decembernummer om voorwerpen in bruikleen te geven (of te schenken) heeft al het nodige opgeleverd. Onder het motto *er kan nog meer bij* herhalen wij hierbij deze oproep. We denken daarbij aan:

- Een verzameling kerst- en nieuwjaarskaarten met winterse afbeeldingen.
- Schilderijen, liefst met afbeeldingen uit onze eigen regio in winterse omstandigheden.
- Routes, artikelen, stempelkaarten en medailles van schaatstochten uit vroegere ijswinters.
- Andere voorwerpen die met winterpret te maken hebben.

Ook willen we graag in contact komen met iemand die het leuk vindt om in ons museum een winters miniatuurlandschap te bouwen.

Een telefoontje naar Sjaak Bouwmeester (tel: 06-31509598) is genoeg om afspraken met ons te maken. Mailen kan ook: sjaak-bouwmeester@hotmail.com.

Het zakhorloge en de zegelring van Pieter de Bil

Geert-Jan van Beek

De tijd stond stil op het zakhorloge van Pieter de Bil, dat zo'n tachtig jaar lang opgeborgen had gelegen in het archief van Kamp Amersfoort. Vorig jaar werd een onderzoeksteam opgericht bestaande uit drie historici en Ellen de Visser, journalist van de Volkskrant. Zij nam het initiatief om zoekgeraakte voorwerpen van ex-gevangenen van Kamp Amersfoort en kamp Neuengamme in Duitsland over te dragen aan hun nabestaanden. Zo werd een zoektocht opgezet naar de nakomelingen van Pieter de Bil met als doel het horloge en nog een aantal bezittingen van hem aan zijn familie over te dragen. In dit artikel volgen we deze zoektocht.

Het zakhorloge van Pieter de Bil.
Foto Harry Cock, de Volkskrant.

Soms gebeurt het dat een artikel uit de Alkmadders een vervolg krijgt doordat er nieuwe informatie beschikbaar komt. Dit gebeurde ook met een artikel over politiemann Pieter de Bil uit Roelofarendsveen. In maart 2020, precies vier jaar geleden, verscheen in Alkmadders 149 het artikel 'Het bewogen leven van Pieter de Bil'. Het artikel beschreef de afkomst van Pieter de Bil en vertelde het verhaal over zijn jeugd, zijn leven als marechaussee en als veldwachter. En hoe hij in de Tweede Wereldoorlog in het verzet terecht kwam. Hij werd uiteindelijk door de Duitse autoriteiten op 21 juni 1944 gearresteerd en vastgezet in Kamp Amersfoort. Vandaaruit werd hij overgebracht naar het concentratiekamp Neuengamme bij Hamburg. Toen de oorlog op zijn einde liep werd hij gedwongen om deel te nemen aan de zogenaamde dodenmarsen, maar daaruit wist hij te ontsnappen. Na de oorlog keerde hij terug in Nederland en ging werken bij de politie in Leiderdorp. In 1946 werd hij benoemd tot groepscommandant in de gemeenten

Alkemade, Leimuiden, Rijsaterwoude en Nieuwveen. In 1953 hielp hij bij de Watersnoodramp in Zeeland in zijn geboortedorp Nieuwerkerk. Na een conflict met zijn leidinggevende werd hij overgeplaatst naar Almelo, waar hij nog drie jaar werkte. Hij bleef in Roelofarendsveen wonen. In 1965 ging hij met pensioen en op 17 oktober 1989 overleed hij, zonder te weten dat zijn vroegere bezittingen nog steeds op hem lagen te wachten. Hij werd begraven op het kerkhof van de Nederlands Hervormde kerk in Oude Wetering.

Pieter de Bil in het uniform van de rijks politie.

Het onderzoek

In het voorjaar van 2023 werden we benaderd door Volkskrantjournalist Ellen de Visser, die samen met drie historici met een onderzoek bezig was. Dit onderzoek richtte zich op het vinden van nabestaanden van gevangenen uit het voormalige

Kamp Amersfoort. De onderzoeksgroep gaf zichzelf een jaar de tijd om zoveel mogelijk nakomelingen van de ex-gevangenen te vinden. Op 1 januari 2024 zou het project eindigen.

Het onderzoek vond plaats op verzoek van Kamp Amersfoort, de Arolsen Archieven en de Stichting Vriendenkring Neuengamme. Ellen voelde zich persoonlijk betrokken bij deze zoektocht, omdat haar opa in kamp Neuengamme gevangen had gezeten en daar overleden was.

In de archieven van Kamp Amersfoort en de Arolsen Archieven bleken nog eigendommen van tientallen Nederlandse gevangenen te liggen. De archieven wilden die eigendommen graag overdragen aan de nabestaanden van deze gevangenen. Maar omdat informatie over die families in de archieven ontbrak, werd er een onderzoeksgroep opgezet om die informatie te achterhalen.

Nationaal Monument Kamp Amersfoort, gelegen op de grens van Leusden en Amersfoort, houdt de herinnering levend aan het leed dat ongeveer 47.000 gevangenen moesten doorstaan tijdens de Tweede Wereldoorlog. In dit kamp heerste een mensonterend regime van honger, mishandeling, dwangarbeid en later ook executies.

De Arolsen Archieven vormt een internationaal archief- en documentatiecentrum over slachtoffers van vervolging, dwangarbeid en genocide door nazi-Duitsland. Het archief is genoemd naar de vestigingsplaats Bad Arolsen in Duitsland. Het bevat ongeveer 30 miljoen documenten over zo'n 17,5 miljoen nazislachtoffers. Het bewaren van persoonlijke eigendommen van gevangenen wordt niet tot de taken van eerder genoemde archieven ge-

rekend. Ze zouden eigenlijk overgedragen moeten worden aan hun nabestaanden. Ellen riep onze hulp in om de nabestaanden van Pieter de Bil uit Roelofarendsveen te vinden en te vragen of zij het op prijs stelden om de eigendommen van hun vader, waaronder een gouden zegelring met zijn monogram, twee zilveren ringetjes met inscriptie en een zakhorloge, in ontvangst te nemen. Jan en Anja de Bil, twee kinderen van Pieter de Bil, bleken dat heel graag te willen. Afgesproken werd dat deze overhandiging zou plaatsvinden in Kamp Amersfoort.

Zoeken naar PdB

De onderzoeksgroep onderzocht dus de herkomst van persoonlijke eigendommen van enige tientallen Nederlandse gevangenen. Zij doorzochten daarvoor de eerder genoemde archieven. Omdat de naam van Pieter de Bil alleen in zijn initialen gevonden werd, heeft een van de onderzoekers alle beschikbare gegevens van kamp Neuengamme nagezocht op de letters PdB.

De Bil was een van de ruim 5.500 Nederlanders die tijdens de Tweede Wereldoorlog naar concentratiekamp Neuengamme werden gedeporteerd. Het was een desolaat oord ten oosten van Hamburg, door overlevenden omschreven als een wereld vol waanzin. Het beulswerk, de honger, de kou, het sadisme van de bewakers en het gebrek aan medische zorg dreven de gevangenen naar de ondergang. Slechts 600 Nederlanders overleefden het kamp.

Bizar genoeg zorgden de nazi's al die jaren beter voor de bezittingen van de gevangenen dan voor de gevangenen zelf. Terwijl de mannen zich kapot werkten, werd er goed op hun spulletjes gepast. Alles wat ze bij aankomst in het kamp bij zich hadden werd geregistreerd en opgeborgen. Tachtig jaar later blijken er in een Duits en in een Nederlands archief nog altijd bezittingen te liggen van oud-gevangenen: identiteitsbewijzen, familiefoto's, sleutels, afscheidsbrieven, vulpenpen, horloges, portemonnees en trouwringen die nooit meer zijn gedragen.

Van alle Nederlandse gevangenen in Neuengamme waren er maar twee met de initialen PdB. Een van hen was getrouwd met Jacoba Johanna, die heel goed de roepnaam Annie kon hebben gehad. Vervolgens vonden de onderzoekers via internet het artikel uit Alkmadders. Zo

kwamen de onderzoekers uit bij Pieter de Bil, veldwachter, later marechaussee in Zeeland en nog later politieagent in Leerdorp en groepscommandant in Roelofarendsveen. En werd de puzzel opgelost.

De ringen en het horloge van Pieter de Bil zaten in een doosje met een etiket van een Britse pennenfabrikant. Kennelijk was het standaard envelopje, waarin de eigendommen van gevangenen na binnenkomst in kamp Neuengamme meestal werden opgeborgen, stukgegaan en hadden Britse militairen aan het einde van de oorlog de spulletjes in een doosje gestopt dat ze bij zich hadden. Alleen ontbrak verdere informatie.

Bezoek aan Kamp Amersfoort

Jan en Anja de Bil gingen op vrijdag 22 juni 2023 met hun partners, een dochter en zelfs een kleinzoon naar Kamp Amersfoort, het doorgangskamp op de hei waar hun vader en (over)grootvader na zijn arrestatie vastzat, in afwachting van zijn deportatie.

Zij werden ontvangen door een comité van welkom, bestaande uit de directeur van Kamp Amersfoort Micha Bruinvels en enige medewerkers, Ellen de Visser, de journalist van de Volkskrant en vertegenwoordiger van de onderzoeksgroep en Harry Cock, fotograaf van de Volkskrant. Na de gebruikelijke toespraken en uiteraard de overhandiging van alle bewaard

gebleven bezittingen van hun vader, kregen Jan en Anja nog de gelegenheid het museum te bezoeken. En daar kwamen ze oog in oog te staan met een foto van hun vader, die op een fotowand was bevestigd.

PdB, het monogram op de ring, liet geen enkele twijfel zien bij zoon Jan en dochter Anja als ze 34 jaar na de dood van hun vader zijn ring vasthouden. 'Als ik al twijfelde, dan is die twijfel nu weg', zegt Jan de Bil als hij de gouden zegelring in zijn handen houdt. Aan zijn linkerhand draagt hij een identieke ring, die zijn vader na de oorlog had laten maken en die hij, toen Jan 18 werd, aan zijn zoon schonk. 'Wat geweldig dat ik dit nog mag meemaken aan het einde van mijn leven', is zijn reactie.

De hand van Jan met de twee gouden zegelringen. Foto: Harry Cock, de Volkskrant.

Anja en Jan de Bil bekijken de foto van hun vader aan de fotowand in het museum van Kamp Amersfoort. Foto: Harry Cock, de Volkskrant.

Gesellschaftshaus, Neue Strasse 19, Bergedorf (D).

Twee jaar geleden is de familie De Bil voor het eerst in Kamp Amersfoort geweest. 'We hebben toen rondgelopen en ons gerealiseerd wat hij hier moet hebben meegemaakt', zegt Anja. 'Mijn vader had hier niet naar toe gewild. Hij heeft nooit meer over de oorlog gesproken. Alles wat wij weten, komt van onze moeder en van een kennis.'

Pas op latere leeftijd hoorden de kinderen dat hun ouders samen in het verzet hadden gezeten. Vader Pieter kreeg – met zijn beroep als dekmantel – een *Ausweis* voor het plaatselijke vliegveld in de buurt van Middelburg, waar zijn vrouw Annie als kok ging werken. Zo wisten ze geheime informatie door te spelen.

Na de bevrijding keerde hun vader lopend en liftend vanuit Duitsland terug naar Nederland, waar hij ziek en uitgeput aankwam. Het kostte hem een jaar om weer te herstellen.

Broodplankje

De familie De Bil bracht een raadselachtig broodplankje mee naar Amersfoort, dat hun vader altijd bewaard had. Op het plankje staan de cijfers 3556, het gevangenenummer van Pieter de Bil. Op het plankje zijn ook de letters PDA gegraveerd. (PDA: Polizeiliches Durchgangslager Amersfoort). Verder zitten er een vork en een lepel aan bevestigd waar een adres op staat: Neue Strasse 19 in Bergedorf. Een onderzoeker van Kamp Amersfoort ontdekte dat daar vroeger een dorps huis was gevestigd. Hij tekende op een kaart

de lange weg die de gevangenen moesten lopen op hun dodenmars naar Lübeck. Het voormalige dorps huis in Bergedorf ligt op die route.

Het broodplankje met inscripties en een lepel en een vork.

Het plankje zou weleens een herinnering kunnen zijn aan de dorps huisbeheerders, het echtpaar Hitscher uit Bergedorf. Zij boden Pieter de Bil na zijn vlucht uit de dodenmars, die hij samen met vele medegevangenen gedwongen werd af te leggen, gedurende een week een onderduikplek. En zo redden zij hem, een week voor de bevrijding, het leven. De familie besloot het plankje met het bestek te schenken aan Nationaal Monument Kamp Amersfoort.

De afronding van het project

In principe is het project per 1 januari 2024 afgerond! De onderzoekers hebben 44 families kunnen vinden. En dat is een aanzienlijk deel van Nederlandse gevangenen van wie de nazaten nog werden gezocht. Van veertig oud-gevangenen is een geschreven portret gemaakt dat deel uitmaakt van de speciale website die recent gebouwd is.

De familie De Bil was de eerste familie aan wie de bezittingen van hun vader konden worden overhandigd. Zij zijn heel blij en gelukkig dat hun bijna tachtig jaar na de Tweede Wereldoorlog die mogelijkheid alsnog geboden werd. En het zakhorloge heeft intussen een eervolle plek gevonden.

Het zakhorloge en de zegelring hebben een nieuwe plek gekregen. Foto: Familie De Bil.

De bevindingen van de projectgroep zijn vastgelegd in een website: www.volkskrant.nl/gestolen-herinneringen. Op deze website zijn de verhalen terug te vinden van een groot aantal gevangenen van wie de eigendommen inmiddels zijn overgedragen aan hun families. Maar omdat van ruim dertig gevangenen nog geen spoor van nakomelingen of familie is gevonden biedt de website daar ook hulp bij aan.

Bronnen:

- 'Het bewogen leven van Pieter de Bil', Alkmadders 149, jaargang 38, maart 2020, pag. 16-20.
- Archief Oud Alkemade
- www.wikipedia.nl
- Familie De Bil
- Ellen de Visser, Volkskrantjournalist en contactpersoon van de onderzoeksgroep.
- De Volkskrant, editie 27 januari 2024.
- Onderdeel Boeken en Wetenschap, pag. 2-11.
- www.kampamersfoort.nl

De Lagere Technische School in Oude Wetering

Jos Cozijn

Veel bewoners van onze gemeente hebben geen idee dat het gebouw langs de Alkemadelaan ooit is gebouwd als Lagere Technische School en pas in 1990 is omgebouwd tot het mooie appartementencomplex Veenstaete en het onderkomen van Museum Oud Alkemade. Maar het klopt wel!

Het begin

Al in 1956 is er overleg tussen pastoor F. Bernefeld van de parochie H. Maria Presentatie en de toenmalige burgemeester van Alkemade, de heer E.J.M. Kolfshoten. Een zeer grote groep jongeren uit de regio fietst elke dag naar Leiden om daar de R.K. Don Bosco LTS te bezoeken. Deze zit overvol en de twee heren vragen zich af waarom er geen Lagere Technische School in de gemeente kan worden opgestart. In december 1959 wordt er een stichting voor dit doel opgericht en wel de 'Stichting Technisch Onderwijs Veenstreek' en kort daarop (januari 1960) neemt de gemeenteraad van Alkemade een besluit: "waarin de oprichting en instandhouding van een L.T.S. in die gemeente noodzakelijk wordt geoordeeld". Het blijft niet bij woorden alleen, in oktober 1962 volgt er een ministeriële goedkeuring voor de bouw van zes theorielokalen, drie tekenlokalen, twee lokalen voor handenarbeid, twee in-

structielokalen, acht praktijkruimten, een gymnastieklokaal, een kantine, directeurskamer, lerarenkamers, waslokalen etc. Begin 1963 volgt de aankoop van het perceel waarop de school gebouwd moet gaan worden en in april 1963 (later dan gepland door de strenge winter van dat jaar) begint de bouw. De eerste paal wordt geslagen door burgemeester Eric Kolfshoten.

De LTS gaat van start

Een directeur wordt benoemd (de heer A.A. Coone), leraren en ander personeel worden aangetrokken en geïmproviseerd start men in schooljaar 1963-1964 met maar liefst 86 leerlingen in het eerste leerjaar! Daarnaast kent de school zes leraren, een administrateur, een conciërge en twee schoonmaaksters. Geïmproviseerd, omdat men gebruik gaat maken van een deel van de (ook gedeeltelijk) gebouwde praktijkvleugel die glas- en waterdicht wordt opgeleverd, zodat er toch praktisch en theoretisch les kan worden gegeven.

Het eerste jaar

Joop Kret was vanaf het eerste moment betrokken bij de LTS. Tot 1980 was hij er werkzaam als administrateur. Hij vertelt: "De lokalen waar in het eerste jaar les werd gegeven, die zijn intussen afgebroken. Datgene wat er nu nog staat, waren de praktijklokalen en de aula. Mijn collega's in die eerste periode waren naast de heer Coone: J. van der Meer, W. Tuin, D. Zwaans, Van Berkel, G. Jak en de heer Van Alkemade als conciërge."

Albert Bollen was een van de leerlingen uit dit eerste jaar. Hij vertelt: "Onze lokalen waren geïmproviseerd klaar en mijn vakrichting was houtbewerking. Mijn één jaar oudere broer Hans, die al een jaar in Alphen op de LTS had gezeten, kwam ook bij ons op school, hij deed het eerste jaar gewoon nog een keer over."

Burgemeester Kolfshoten slaat de eerste paal.

De eerste klas van 1963-1964. Bovenste rij v.l.n.r. Aad Hogenboom, Loek Hillebrand, Jan Pouw, Jan Hogenboom, Gerard Oudshoorn, Leo Witteman, Meester Tuin, René Turk. Middelste rij v.l.n.r. Clemens van Wieringen, Piet Colijn, Nico van der Ploeg, Wil van der Star, Fred Turk, Albert Bollen, daarnaast zittend Hans Bollen en Chris Castelijns. Onderste rij v.l.n.r. Peter van Wieringen, Ton van Es, Aad Schoo, Jos van Es, Ton Zoetendaal, Bert Bouwmeester.

Van de leraren uit mijn schooljaren herinner ik me vooral de heren Van der Reijt, Jak, Van Gerwen en vooral de heer Van Berkel, die ons verhalen over het aanleggen van de Birma-spoorlijn vertelde. Het eerste schoolkamp van de LTS herinner ik me ook nog erg goed. Op de fiets naar Nunspeet. Het was daar erg gezellig.”

De bouw gaat verder

De bouw gaat intussen gestaag door en op 11 september 1965 vindt de officiële opening plaats van het, zoals de Leidse Courant schrijft, “royale gebouwencomplex”, door de heer D. van Dreumel, inspecteur van het Nijverheidsonderwijs. De school telt op dat moment al zestien leraren en 250 leerlingen en kan zo mogelijk doorgroeien naar 375 leerlingen.

De heer D. van Dreumel brandt met een snijbrander de ketting open waarmee de LTS officieel geopend is

Nieuwe school van groot belang
Alkemade heeft imposante l.t.s.

Activiteiten

Er vinden vanaf het eerste moment dat de school bestaat veel activiteiten plaats gericht op de leerlingen. Zo zijn er excursies naar bedrijven (o.a. De Leidsche Apparatenfabriek, Scheepswerven Boot N.V., Boot Beton in Oude Wetering), schoolreisjes (o.a. sightseeing in Rotterdam, het Automobielmuseum in Driebergen) en ook schoolkampen naar Nunspeet (zie hieronder) en in de jaren erna o.a. naar Soest en Ameland. Ook worden er diverse sportactiviteiten opgezet zoals de jaarlijkse voetbalwedstrijd op 30 april tussen de LTS en de Mulo (later Mavo).

Citaten uit de kampkranten (1^e jaargang 1965):

“Enkele onverlaten hebben gisteren avond alle jongens en het grootste deel van de leiders op een overdekte vrachtwagen geladen op beslist onverantwoordelijke wijze vele kilometers verderop in het bos uit de laadbak gekieperd... Meneer Zwaans, onze kampdokter, heeft al heel wat operaties verricht. Hans Akerboom had zoveel aardappelen gegeten dat hij geen woord meer kon zeggen. Omdat dat erg bezwaarlijk was, (vooral voor Hans zelf, want de anderen vonden het wel erg rustig) deed de heer Zwaans een deskundige ingreep met een oud broodmes en verwijderde de deegbal. De patiënt leeft nog steeds!... Gisteravond 28 juli hielden we kampdoop. Onder enthousiaste aanvoering van de heer De Graaf (die zelf als eerste onder de pomp gedwongen werd) werden bijna alle leiders en leraren uit hun schuilhoeken gesleurd en flink afgewassen!”

In schooljaar 1966-1967 worden enkele nog vrije lokalen van de LTS gebruikt door de uit zijn voegen gegroeide Gerardusschool. Dit totdat de noodlokalen van de Gerardusschool aan de Van Veenstraat in Oude Wetering zijn geplaatst. In de jaren 1969-1970 wordt de aula van de LTS gebruikt als alternatief kerkgebouw. Immers, de nieuw gebouwde Jacobus de Meerdere-kerk brandt in februari 1969 af en er kan pas in 1970 weer gekerkt worden in een opnieuw opgebouwde kerk.

De groei qua leerlingen blijft er voorlopig in zitten en in 1967 volgt er zelfs een aanvraag om de school met een extra richting (elektrotechniek) uit te breiden. Deze aanvraag wordt gehonoreerd en vanaf 1969 heeft de school drie studierichtingen: hout, metaal en elektrotechniek.

De afdeling Houtbewerking.

In 1971 wordt de heer A.A. Coone opgevolgd door de heer A.J.C. Donders als directeur, die blijft tot april 1974. Hij krijgt als opvolger de heer K. van Gerwen, die al vanaf 1964 op de LTS werkzaam is, eerst als leraar en later als adjunct-directeur. De heer Van Gerwen blijft als directeur aan tot de sluiting van de LTS in 1990.

De onafhankelijke status van de LTS loopt door tot en met 1984. In dat jaar vindt er een fusie plaats met de LHNO-school De Koperwiek. Een fusie die al meerdere jaren besproken en voorbereid is door de twee besturen, maar nu een feit wordt. Dit vanwege de verwachte terugloop van leerlingen in de jaren die gaan komen. Er komt één directie, één bestuur en er komen gemeenschappelijke brugklassen. De LTS telt op dat moment 302 leerlingen, de LHNO-school 175. De officiële nieuwe naam wordt 'Scholengemeenschap Alkemade'.

De school wordt opgeheven

Maar al het jaar erna, in 1985, wordt er gesproken over 'sluitingsdreiging'. Er vindt een landelijke schaalvergroting plaats in het voortgezet onderwijs en vanaf 1989 moet elk leerjaar minimaal 60 leerlingen tellen (dit was 45). Omdat de scholengemeenschap zes leerjaren telt moeten er op 1 augustus 1989 minimaal 360 leerlingen zijn en de prognose geeft aan dat dit aantal niet gehaald gaat worden. Bovengenoemde schaalvergroting vindt daadwerkelijk plaats en in 1989 wordt officieel bekend gemaakt dat de school in 1990 moet gaan sluiten. Alle leerlingen moeten op zoek naar een andere school en de veertien leerkrachten van de scholengemeenschap en de zes andere personeelsleden verliezen hun baan.

Zo komt een markant gebouw in de regio leeg te staan, maar al snel wordt er een nieuw doel voor gevonden. Het wordt verbouwd, er komen twintig seniorenwoningen in het bestaande gebouw en erbovenop worden nog acht woningen gebouwd. De aula wordt toegewezen aan de Stichting Oud Alkemade om hier een museum en depot te vestigen.

SCHOOL NOG EEN JAAR OPEN

SG Alkemade moet sluiten

ALKEMADE — Scholengemeenschap Alkemade zal nog één schooljaar draaien met een tweede en een vierde klas. Daarna sluit de school definitief haar poorten. Hiertoe hebben bestuur en directie van de school moeten besluiten nadat het aantal aanmeldingen voor de eerste klas beperkt was gebleven tot dertien.

Vorig jaar meldten zich nog 36 nieuwe leerlingen voor de eerste klas aan. Op dit mo-

ment telt de Scholengemeenschap 188 leerlingen. In het komende schooljaar zal de school worden bevolkt door nog slechts 75 leerlingen. Het schoolbestuur besloot begin dit jaar tot afbouw van de LHNO-afdeling in de veronderstelling dat het aantal LTS'ers constant zou blijven. Dit nu is niet gebeurd. Directeur K.H. van Gerwen heeft geen verklaring voor het sterk tegengevallen aantal aanmeldingen. „Wellicht zijn de kinderen tegenwoordig intelligenter dat ze nu allemaal naar de MAVO kunnen”, zegt hij. De dertien aangemelde LHNO- en LTS-leer-

lingen zijn afkomstig uit zowel Alkemade als Leimuiden. Aan de Scholengemeenschap zijn veertien leerkrachten en zes andere personeelsleden verbonden. Zij allen verliezen hun baan. Het is niet bekend wat er gaat gebeuren met het 26 jaar oude gebouw aan de Rembrandt van Rijsingel met haar 22 lokalen en 1 gymnasietiekzaal op in totaal anderhalve hectare grond. De school is thans eigendom van het ministerie van onderwijs. Na sluiting van de school zal het eigendom overgaan op de dienst der Domeinen, die er een nieuwe bestemming voor moet zoeken.

Sluiting is in 1989 een feit.

Met dank aan Albert Bollen, Joop Kret, Aad Cozijn.

Bronnen:

- Archief Oud Alkemade
- Historisch krantenarchief Leiden en Omstreken

Berichten van overzee

De derde reactie op onze oproep om 'emigranten' uit voormalig Alkemade hun verhaal te laten vertellen komt van Frans Lohman. We laten hem hieronder graag aan het woord.

Het gezin Lohman: vader Anton (Ton) Hendrik Jozef Lohman en moeder Wilhelmina (Mien) Constance Anthonia Lohman (geboren Twaalfhoven). Achter haar v.l.n.r. Doorke (thans Dorothee Lans-Lohman), Frans, Emile en Henk.

Frans Lohman:

Ik ben geboren in april 1940. Mijn vader Ton Lohman (1903-1976) was in 1937 benoemd als notaris en woonde eerst in het hotel Het Wapen van Alkemade, waar hij vriendschap voor het leven sloot met de veearts Kees van den Berg die daar ook woonde. Hij is in 1939 getrouwd met mijn moeder Mien Twaalfhoven (1909-1972); ze kochten een huis aan de Plantage (nummer 9). Uit hun huwelijk zijn vijf kinderen geboren, vier jongens en een meisje. Het vierde kindje, Tony, is helaas in een slootje achter ons huis verdronken.

Een Oudeweteringer in het buitenland

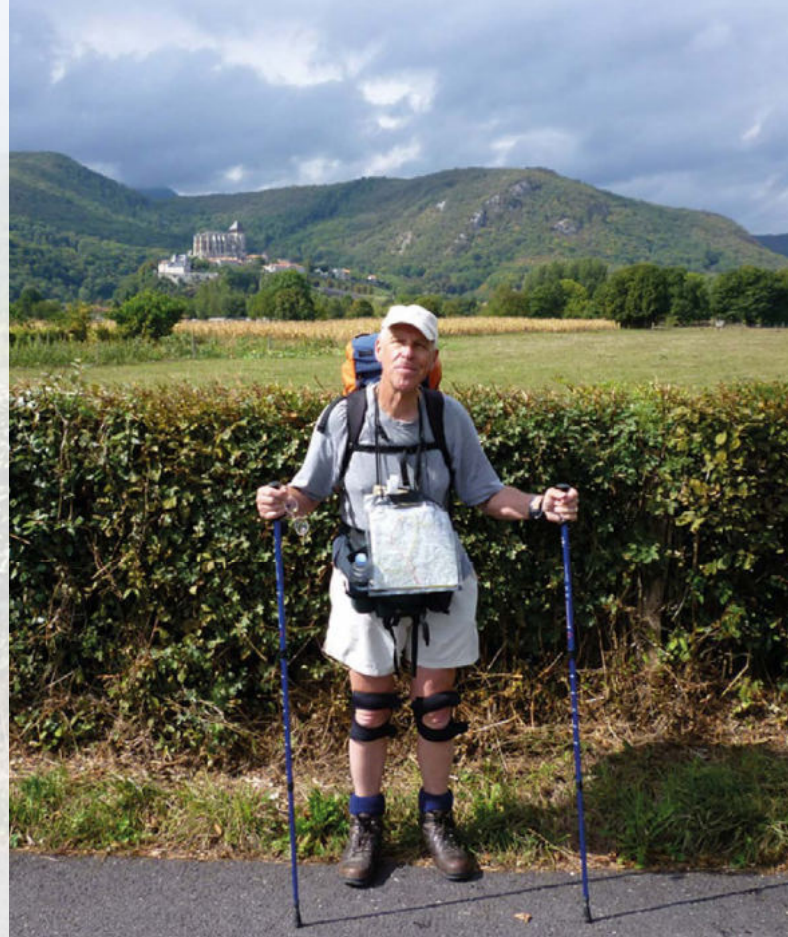
Officieel ben ik in 1966 geëmigreerd naar Puerto Rico, maar in feite vertrok ik al in 1950 toen ik naar een kostschool ging. Dat kwam omdat mijn ouders dachten dat ik op zo'n dorpsschool niet goed uit de verf zou komen. Ik werd naar een pensioonaat in Zeist gestuurd, geleid door de fraters van Utrecht. Omdat in Oude Wetering het schooljaar begon in april maar in Zeist pas in september, ging ik eerst nog voor een trimester naar de vijfde klas bij meester De Jong. Zodoende heb ik die vijfde klas twee keer doorgemaakt en de fraters dachten toen dat ik al geschikt was om direct naar de zesde te promoveren, maar uiteindelijk bleek dat toch een te zware opgave.

In 1952 ging ik naar het Dominicus College in Nijmegen, omdat ik roeping meende te hebben om dominicaan te worden. Ik ben dan ook in 1959 bij de dominicanen ingetreden en heb filosofie en theologie gestudeerd. Zoals gezegd, heb ik in 1966 Nederland verlaten om als diaken in Puerto Rico te werken. Daar ben ik ook priester gewijd en ben als neomist twee jaar later in ons dorp ontvangen, een voor mij onvergetelijke ervaring. Ik werkte in het bergstadje Comerio maar we hadden moeilijkheden met de bisschop. Hij heeft ons team in 1971 ontslagen. Intussen had ik psychologie gestudeerd en die studie afgerond in de stad Boston.

Naar Engeland

In een ziekenhuis daar heb ik kennis gekregen aan een Engelse collega en we zijn in 1978 getrouwd. Dit huwelijk werd gezegend met de geboorte van een zoon en een dochter, die beiden nu ouders zijn van mijn vijf kleinkinderen. In 1980 zijn we de Atlantische oceaan overgestoken naar Engeland waar ik heb gewerkt in de National Health Service. Jammer genoeg zijn we gescheiden en nu ben ik getrouwd met Diana. We wonen in het graafschap Lincolnshire waar ik ook nog zo'n vijftien jaar heb gedoopt aan de Universiteit van Lincoln.

Nu ben ik volledig gepensioneerd maar ik vervel me niet. Al jaren ben ik intensief bezig geweest om de stamboom Lohman-Twaalfhoven in kaart te brengen. Dat is nog interessanter geworden omdat ik mijn DNA heb laten testen. Nu krijg ik regelmatig berichtjes dat ik 'ergens' een achter-achter-neef of -nicht heb met wie ik een stukje DNA deel. Het is dan leuk om uit te zoeken welke verbinding ik heb met die persoon, maar vaak is dat toch zoeken naar een speld in een hooiberg. Ook ben ik imker en in de zomer druk bezig met deze vlijtige diertjes die mij ook honing bezorgen.

Frans Lohman op pelgrimstocht naar Rome.

Pelgrimstochten

Als je me nu vraagt wat ik als mijn voornaamste prestatie zie in mijn levensloop, dan vind ik dat dit mijn drie grote pelgrimstochten door Europa zijn. De eerste is begonnen op de Wetering toen ik op Eerste Paasdag 1992 ben gaan lopen op weg naar Santiago de Compostela, om enkele jaren later aan te komen bij het graf van de heilige Jacobus (naar wie onze parochie was genoemd), een wandeling van zo'n drieduizend kilometer. In 2007 ben ik begonnen aan een tweede tocht, van Santiago naar Rome, waar op Witte Donderdag 2012 Diana op het Sint Pietersplein me stond op te wachten. Een derde tocht voerde me vanuit Canterbury in Engeland via Zwitserland naar de Eeuwige Stad: zo'n 2100 km.

Al wandelend komen talrijke beelden uit mijn leven spontaan naar voren en natuurlijk ook herinneringen uit mijn geboortedorp. Als ik te Zijner tijd het tijdelijke met het eeuwige ga verwisselen, hoop ik dat mijn as terecht komt in mijn bakermat waar ik het levenslicht heb mogen aanschouwen.

Het officiële certificaat van de voltooide pelgrimstocht naar Rome.

◀ Detail van een kaart uit 1615 door Floris en Balthasar Florisz. van Berckenrode (HHR).

gemeentebelastingen vanwege de financiële situatie van Alkemade en wilden bij Woubrugge blijven. GS legden zich daar in juni 1921 bij neer.

De overgang van de Veenderpolder naar Alkemade in 1959

Alfred Bakker

Het gebied van de huidige Veenderpolder en de aangrenzende Zuidhoek met de Groenewoudskade behoorde duizend jaar lang tot het ambacht en de latere gemeente Woubrugge. Een vreemde constellatie gezien het tussenliggende water de Wijde Aa en de naadloze aansluiting bij het grondgebied van Alkemade. Pas in 1920 kwam er een voorstel om het gebied bij de gemeente Alkemade te voegen. Wat was de historische achtergrond en welke overwegingen leidden sindsdien tot de uiteindelijke grenswijziging in 1959?

Esselijckerwoude en Woubrugge 900-1920

De 'excentrieke' ligging van de Veenderpolder ten opzichte van Woubrugge dateert al uit het eind van de negende eeuw. Toen begon de ontginning van Esselijckerwoude vanuit het reeds ontgonnen gebied langs de Oude Rijn. De omzetting van de veenwildernis in landbouwgrond reikte uiteindelijk tot over de Wijde Aa heen. Een 'scheysloot' (scheidingssloot) vormde de grens tussen Esselijckerwoude en het nog niet ontgonnen gebied van Alkemade, met een typerende verspringing bij de latere Zuidhoek.

In de achttiende eeuw begon de vervening en droogmaking van de Veender- en Lijkerpolder in Alkemade. Die droogmakerij hield op bij de noordwestkant van de Veenderpolder. De noordoostkant van de Veenderpolder bleef min of meer op hetzelfde niveau liggen als het Zuideinde in de niet verveende Veender- en Lijkerpolder buiten de bedijking.

De vervening van de Veenderpolder nam een aanvang in 1792. Hierop volgde de droogmaking van 1831 tot en met 1834. Er kwamen 186 hectaren relatief vruchtbare kleigrond vrij. Wel was de vervening van het westelijk deel van de polder moeilijk geweest door de aanwezigheid van bosveen. Nog steeds ligt het maaiveld er hoger dan in de rest van de polder. Het niveauverschil is zichtbaar door de aanwezigheid van overlaten in de bermsloten langs de Aderweg, die op verschillende waterpeilen wijzen.

Voorstel overgang in 1920

Van oudsher vormden de Wijde Aa (en Does), Paddegat, Woudwetering en Rijpwetering de verbindingen over water van de Veenderpolder met de buitenwereld. In 1912 kregen Roelofarendsveen en Rijpwetering stations van de HESM (Hollandsche Electriche Spoorweg Maatschappij) tussen Hoofddorp en Leiden. De al bestaande oriëntatie van de bewoners op die plaatsen werd daardoor versterkt ten koste van Woubrugge. Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland stelden daarom in 1920 een aansluiting van de Veenderpolder bij Alkemade voor. De bewoners van de polder vreesden hogere

Vereeniging van gemeenten.
Bewoners van den Veenderpolder, gem. Woubrugge, hebben Gel. St. verzocht om niet bij de gem. Alkemade te worden gevoegd. Ged. St. hebben zich indertijd bereid verklaard deze vereeniging te bevorderen. De adressanten gronden hun motief op den slechten financieelen toestand van Alkemade.

Inwoners van de Veenderpolder willen niet bij Alkemade.

In 1925 zag de gemeentebegroting van Alkemade er kennelijk florissanter uit. De bewoners van de Veenderpolder verzochten toen zelf bij GS om annexatie door Alkemade. Men stelde: "Eenieder die zou vragen waar eindigt het dorp Roelofarendsveen, zou nimmer zeggen, daar bij de sloot, doch aan het eindpunt van den Veenderpolder."

GS gaven echter geen gehoor aan het verzoek van de polderbewoners. De Veenderpolder bleef een geïsoleerd gebied. In 1928 was de Groenewoudskade nog verstoken van elektrisch licht. Een jaar later kwam er verlichting.

Verkeer en wegen

In de as van de drooggemaakte Veenderpolder was een weg aangelegd die de in droogmakerijen gebruikelijke naam Midden- of Middelweg kreeg. Die weg sloot in het westen aan op de Veenderdijk langs de Rijpwetering. De Middenweg, die sinds 1946 Zwarteweg heette, had aftakkingen naar de boerderijen van Camfferman en Van Rijn.

Vanaf de Veendermolen voerde de Molenweg naar het noorden. Oostelijk daarvan lag de zogenaamde Stortebeddekade. Een pad over de polderkade langs de Wijde Aa voerde vanaf de boerderij van Camfferman langs die van Bas Pauw naar het oosten en noorden: het Veenderpolderbuitenpad, oftewel de Groenewoudskade.

Het toegenomen verkeer met bijbehorende aslasten vergde veel onderhoud aan de wegen. In 1935-1936 leidde dat zelfs tot een tijdelijk verbod voor verkeer op meer

Partieel Uibreidingsplan voor de Zuidhoek (ELO).

Minister mr. A.A.M. (Teun) Struycken (1906-1977).

Richtingbord met handwijzers op de driesprong van de Aderweg nabij de Veendermolen in 1983.

In zekere zin ging de gemeente Woubrugge zelfs in de aanval. Amper een jaar na de enquête, in oktober 1955, liet men het architectenbureau Kuiper, Gouwetor, De Ranitz en Bleeker uit Rotterdam een Partieel Uibreidingsplan in onderdelen 'Zuideinde' opstellen. Pal ten zuiden van de bebouwde kom van Roelofarendsveen waren zeven blokken eengezinswoningen gepland. GS van Zuid-Holland begonnen in september 1956 inleidende besprekingen met de gemeentebesturen van Woubrugge en Alkemade over het voornemen om de Veenderpolder en de Zuidhoek naar Alkemade te laten overgaan.

Tweede Kamer

In augustus 1957 besprak men in de Tweede Kamer de grenswijziging. Men stelde vast dat de dorpen Rijpwetering en Roelofarendsveen voor de bewoners van de Zuidhoek en Veenderpolder gunstig bereikbaar waren. Een ander argument was dat de vrijwel geheel rooms-katholieke bevolking voor kerk- en schoolbezoek op genoemde dorpen aangewezen was. Niet voor niets hadden de bewoners van de Zuidhoek de bijnaam *Sudetenveenders* (in analogie met het merendeels door Duitsers bewoonde Sudetenland in Tsjecho-Slowakije dat door Duitsland in 1938 geannexeerd was). De minister van Binnenlandse Zaken, mr. Struycken, kondigde in september 1957 de wijziging aan van de grens tussen Alkemade en Woubrugge.

Het wetsontwerp liet nog bijna een jaar op zich wachten. De minister schreef in zijn toelichting "dat wijziging wenselijk geacht wordt, daar het ten noorden van de Wijde Aa gelegen gebied van de gemeente

Woubrugge (de Veenderpolder en de Zuidhoek) door dit water en door de Rijpweteringsche Vaart geheel van de kern der gemeente is gescheiden. Deze ligging is een ernstige belemmering gebleken voor de drinkwater- en electriciteitsvoorziening en niet minder voor de verdere ontwikkeling van dit gebied.

Deze omstandigheden, met name de noodzaak tot het treffen van verschillende voorzieningen, maken het wenselijk het gemeentegebied van de gemeente Woubrugge naar de gemeente Alkemade te doen overgaan."

De raad van Alkemade ging uiteraard met dit voorstel akkoord. De Woubrugse raad had geen overwegende bezwaren, ondanks het feit dat het gebied 250 bewoners had. De gemeente zou daardoor weer onder de 3000 inwoners zakken. In de Tweede Kamer betwiftelden enkele leden of daardoor "de bestaansmogelijkheden van deze gemeente niet zouden worden bedreigd". Desondanks aanvaardde men op 18 februari 1959 zonder debat en zonder hoofdelijke stemming het wetsontwerp tot de grenswijziging. Hierna was de Eerste Kamer aan de beurt. Die keurde het wetsontwerp op 10 maart 1959 goed. Twee dagen later was de wet vastgesteld via een publicatie in het Staatsblad 1959 no. 65. De overgang is ook aangegeven op een aanpassing van de kadastrale kaart uit 1829.

Kadastrale secties H1 en H2 (verzamelkaart 1829-1959, Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed).

Veranderingen

De Zwarteweg, die in de as van de polder lag, kreeg na 1959 de naam Aderweg. Die benaming gold ook voor het weggedeelte dat van de Veendermolen naar het noorden voerde. Daar ontstonden na de ruilverkaveling via een weg op de ringdijk van de Veenderpolder en twee bruggen over de ringsloot aansluitingen op de Floraweg en de Geestweg in Roelofarendsveen. In het kader van de ruilverkaveling in Roelofarendsveen groef men ook het westelijk deel van de ringdijk tussen de Veenderpolder en de Veender- en Lijkerpolder weg. Die dijk was al na de vervening en droogmaking van de Veenderpolder in 1834 overbodig geworden.

2009

Vijftig jaar na de overgang van de Veenderpolder en de Zuidhoek naar Alkemade maakte de grenswijziging weinig meer uit. Op 1 januari 2009 ontstond door samenvoeging van de gemeenten Alkemade en Jacobswoude de nieuwe gemeente Kaag en Braassem.

Bronnen:

- Dorien Berends, 2023, e-mails.
- Sjaak Bouwmeester & Fons van Rijn (2017), Ruilverkaveling. De modernisering van Roelofarendsveen. Veenerick Boek en Kantoor.
- ELO (Erfgoed Leiden en Omstreken) 170.1.03/128.
- Hoogheemraadschap van Rijnland HHR 2.5.31.
- Pieter van Ruiten, Het ware verhaal over de petroleumkar van Henk van Ruiten (Purol), Alkmadders 98, juni 2007.
- A.J. Thurkow, De Veenderpolder bij Woubrugge, een geregementeerde veenderij [J. Holland, jrg. 18, nr. 3-4, juni augustus 1986.
- Ellen Verhaar, "Ze woonden slechts zestig meter verderop", Niek Bakker (85) en Ria Loos (81) van de Zuidhoek in Roelofarendsveen zijn 60 jaar getrouwd. AD 19-01-2017.
- Jan Catharinus van Wageningen, Ik herinner mij ... (deel 2) Jacobs ladder 1983-3, pp. 6-7.
- www.delpher.nl

Uniek in hun soort

AFLEVERING 5:

Mary van der Meer en Claudia van den Heiligenberg

In deze regelmatig terugkerende rubriek wordt een persoon (m/v) of groep die een voor onze voormalige gemeente unieke prestatie heeft geleverd in de schijnwerpers gezet.

Jos Cozijn

Het Nederlandse damesvoetbalelftal is er jammer genoeg niet in geslaagd om zich te plaatsen voor de Olympische Spelen in Parijs. Dat had zo mooi kunnen zijn.

Voorheen de gemeente Alkemade heeft een grote verbondenheid met dit Nederlands damesvoetbalelftal. Maar liefst vijf geboren en getogen inwoners speelden interlands: Stefanie Kalker (7x), Willeke van Ruiten (2x), Karin Legemate (22x), Mary van der Meer (4x) en Claudia van den Heiligenberg (97x).

Uniek is het feit dat Mary en Claudia moeder en dochter zijn en in de groep van bijna driehonderd internationals zijn zij de enige moeder en dochter! Mary speelde vier keer in het Nederlands elftal: in 1979 en 1980 (onofficieel veel meer!) en Claudia speelde maar liefst 97 interlands vanaf 2005.

De dames van Alkmania kenden een zeer succesvol seizoen. Achtereenvolgens werd het afdelings-, districts- en landskampioenschap veroverd. Erkenning voor het damesvoetbal in Roelofarendsveen. Ria Desaunois, Mary van den Heiligenberg en Willeke van Ruiten werden uitgenodigd voor de selectie van het Nederlands damesvoetbalelftal.

Van Lingen kiest zes Leidse dames

ZEIST – De bondscoach van het Nederlands damesvoetbalelftal, Bert van Lingen, heeft met het oog op de in september te spelen uitinterlands tegen Zwitserland en België vijftig voetbalsters geselecteerd. De speelsters worden op 26 augustus op het KNVB-sportcentrum in Zeist aan een test onderworpen van 3 x 30 minuten. De besten zullen op 28 augustus nogmaals worden opgeroepen. Onder de vijftig geïnviteerden bevinden zich ook een zestal voetbalsters uit de Leidse regio: Ria Desaunois, Marion de Groot, Willeke van Ruiten, Stephanie Kalker en Mary Heiligenberg (allen Alkmania) en Nancy Verhoeven van Lugdunum.

Het Nederlands elftal, Mary is zesde van links.

Mary aan het woord: “Ik kwam in beeld voor het Nederlands elftal doordat wij, in 1979, met ons damesteam van Alkmania mee deden aan het toernooi om het kampioenschap van Nederland en er zelfs in slaagden om Nederlands kampioen te worden. De toenmalige coach van het Nederlands elftal, Bert van Lingen, sprak mij tijdens dit toernooi aan of ik mee wilde gaan spelen met het Nederlands elftal en zo werd ik international. Mijn mooiste herinnering aan die tijd is het onofficiële Europese kampioenschap dat werd gespeeld in Italië... maar liefst veertien dagen waren wij toen op pad.”

Over de selectie van Claudia vertelt Mary het volgende: “De manier waarop Claudia werd geselecteerd is een mooi verhaal. Immers

Claudia speelde in die tijd bij RCL niet eens op het hoogste niveau, maar kwam in beeld tijdens een zaalvoetbalwedstrijd waarin zij o.a. speelde tegen Sarina Wiegman (de huidige bondscoach van het Engelse dameselftal). Sarina speelde de naam van Claudia door naar de toenmalige bondscoach Vera Pauw en deze vroeg informatie op bij mij en Claudia werd uitgenodigd voor de selectie! Ik was ontzettend trots op het feit dat Claudia in het Nederlands elftal kwam te spelen. Als speelsters zijn wij verder niet te vergelijken, ik was verdediger, Claudia in die tijd spits!”

Bronnen:

- Archief Oud Alkemade
- Historisch Krantenarchief, Erfgoed Leiden en Omstreken.

Met dank aan
Mary van der Meer
en
Claudia van den
Heiligenberg.

Het Nederlands elftal tegen de VS; Claudia staat derde van rechts.

Duizend jaar Kaag en Braassem (deel 2)

Jan Kuipers

In deel 2 heeft u kunnen lezen dat graaf Willem I van Holland met de hulp van o.a. Philips van Wassaer en Willem van Teylingen tijdens de Loonse Oorlog (1200-1206) zijn nichtje Ada van Holland van de troon stootte en zelf graaf van Holland werd.

Deze graaf is voor ons van groot belang geweest. Onder zijn bewind zijn namelijk een aantal belangrijke waterbouwkundige werken verricht, waardoor (het toen nog onbewoonde) Alkemade wat wateringen betreft er al in grote lijnen uit kwam te zien zoals tegenwoordig.

Graaf Willem I van Holland.

Wateroverlast

Door de verzanding van de Rijn bij Katwijk had de gehele Rijnstreek in die tijd te kampen met een voortdurende wateroverlast. Daar kwam bij dat de zeespiegel door het veranderende klimaat (de zgn. Middeleeuwse Warme Periode) was gestegen ten opzichte van tweehonderd jaar eerder, en dat de bodem juist was gedaald ten gevolge van de ontginningen en de turfstekerij.

Veen is een sponsachtige grondsoort van deels vergane plantenresten en bestaat voor negentig procent uit water. Door het graven van sloten had men de bodem ontwaterd en vruchtbaar gemaakt, maar door die ontwatering zakte de droge bovenlaag in, werd zwaarder en drukte het onderliggende veen in elkaar. Vervolgens oxideerden de halfvergane plantenresten door zuurstof en bacteriën, zodat het volume nog verder afnam. Met andere woorden: het natte zompige moeras liep leeg, verdroogde en loste als vanzelf op in de lucht. Met enorme gevolgen: een snelle bodemdaling van bijna een meter per eeuw.

Dit proces werd nog versneld door menselijke activiteit: de zout- en turfwinning. Als je een plak veenblubber liet opdrogen, was er een goed vuurtje mee te stoken. Zo'n kluit gedroogde veenaarde werd turf genoemd en het verschaftte een goedkope brandstof met een gelijkmatige hitte. En er kon ook, door verbranding, zout uit

gewonnen worden. Deze bodemschat lag daar gewoon voor het opscheppen, vlak naast de deur. Je kunt het de mensen dus niet kwalijk nemen dat ze het veen op grote schaal hebben afgegraven en verbrand voor warmte en zout. Maar dat had een verwoestend effect op het landschap. De Hollanders hebben hun land letterlijk opgestookt, en het water deed de rest. Mens en natuur werkten als het ware eendrachtig samen om de boel te verklooien.

Er moest iets gedaan worden tegen de wateroverlast. Onder leiding van graaf Willem I sloeg een twintigtal Rijnlandse ambachten al rond 1202 de handen ineen om maatregelen te treffen. Dit was een historisch moment, want deze samenwerking was het begin van het Hoogheemraadschap van Rijnland, dat tot op de dag van vandaag de waterhuishouding in onze streek beheert. De net ontstane Zuiderzee bleek de oplossing te wezen. Men besloot kanalen te graven waarlangs het overtollige Rijnwater noordwaarts naar het Leidsche Meer kon worden geleid en zo via het Haerlemmermeer, het Spaarne en het IJ naar de Zuiderzee. Het was een project van ongekennde omvang, waarbij de afwatering van het hele gebied volledig werd omgelegd.

Bij Leyden werd de Zijl verbreed en gekanaliseerd (het woord 'zijl' betekent letterlijk 'waterafvoer'). En vanaf Leyderdorp

Het turfsteken en de zoutbereiding.

De Wendeldijk (rood) en de nieuwe wateringhen (kanalen) gegraven in 1202 en 1226 (donkerblauw).
De toen nog niet bestaande Kagerplassen, Wijde Aa en Braassem zijn ter oriëntatie in lichtgroen aangegeven.

werd de kaarsrechte Does gegraven die aansloot op de Leidhe (de tegenwoordige Wijde Aa). Meer oostwaarts werd een lang kanaal gegraven, de Gooch (waarvan het zuidelijk deel later de Veenwetering zou worden genoemd) die aansloot op de Rijn via de Woudwetering en de Heymanswetering. En tenslotte werd ook de brede Oude Wetering gegraven als verlenging van de Vroonlandswetering.

De Wendeldijk

Niet lang daarna zorgden hevige aanvallen van de zee opnieuw voor wateroverlast, vooral tijdens de bijzonder zware Sint Marcellusvloed van 1219. In 1226 werd daarom besloten tot de aanleg van de befaamde Wendeldijk of Houtenclaesdijk, een van de allereerste grote waterkeringen in Rijnland, die liep van Caeye, via het latere Alckemade en Leimuiden langs de gehele zuidoostzijde van het Leidsche Meer. Het was een kronkelige, met palis-

saden versterkte dijk en hij dankte zijn naam aan de vele bochten en krommingen die hij vooral bij Caeye maakte. Het woord 'caeye' of 'kaag' betekent 'buitendijks land'.

Kaageiland dankt zijn naam aan de loop van de Wendeldijk, waardoor een groot deel van het eiland er onbeschermd bij lag.

De dorpen Kaag en Ade op de kaart van 1615. De Wendeldijk is in groen aangegeven.

Bij de monding van elk kanaal zat een uitwateringssluis in de dijk om overtollig water door te laten 'en bij sterken Noorderwind terugvloeiing te beletten'. Dan hoefde men de primitieve sluisdeurtjes alleen maar dicht te laten vallen om ze te sluiten en zo het 'wilde water' tegen te houden. Dit was afdoende om het achterland tegen het water te beschermen... zo hoopte men.

Ook werden er in 1226 twee nieuwe kanalen naar het Leidsche Meer gegraven: de Nieuwe Wateringhe met in het verlengde de Nieuwe Sloot, en de Ripa Wateringhe. Ze werden 'opzettelijk aangelegd om het Rijnlandse en Stichtse water nog effectiever tot aan de oever van het Leidsche Meer te brengen'. De Nieuwe Wetering en de Nieuwe Sloot waren 'nieuw' omdat ze een kwart eeuw later waren gegraven dan de Oude Wetering. En de naam Rijpwetering komt vermoedelijk van het Latijnse woord 'ripa' dat 'oeverstrook' betekent.

Kaag en Ade

Bij elk sluisje in de Wendeldijk woonde een sluiswachter. Het was goed vissen bij zo'n sluis zodat er ook al snel vissers en een bijbehorende herberg verschenen. Op hun reizen over de meren deden schippers zo'n plek aan om inkopen te doen of om hun dorstige kelen te smeren. Zo ontstond Kaagdorp, als lintdorp gelegen

op de Wendeldijk langs de westelijke oever van Kaageiland. Even verderop in de Aderpolder ontstond het dorpje Ade, ook gelegen op de Wendeldijk bij de derde sluis, aan de monding van de Ade, wat op de kaart van 1615 Wendeldycks Houck genoemd werd. Kaag en Ade zouden uitgroeien tot twee van de meest welvarende dorpen van het latere Alckemede.

Toch bleken al deze maatregelen nog altijd niet afdoende. Het woeste water van het Leydsche Meer vernielde regelmatig de sluisjes van de Wendeldijk en stroomde dan met donderend geweld via de kanalen ons gebied binnen. In het oosten overstroomde het de Rijnsaterwoudse ontginningen, waarvan het maaiveld door turfwinning, inklinking en oxidatie in twee eeuwen al meters lager was komen te liggen. Juist hier zou de bodem uit zeer lichte en slappe veengrond bestaan. Er werd flink wat land weggeslagen zodat het Braassemblermeer ontstond, dat in die tijd nog het Meer van Rinsaterwou werd genoemd. In grote lijnen had het al z'n huidige vorm, maar wel nog wat kleiner dan tegenwoordig want er zou in de loop van de komende eeuwen aan de randen nog heel wat land wegspoelen. Ten zuidwesten van het Braassemblermeer verwijdden de watergeweld de Oude Aa, zodat dat gedeelte de naam Wijde Aa kreeg.

Ook de Kagerplassen ontstonden tijdens zulke hevige stormvloeden. Vooral die van 20 november en 28 december 1248 richtten langs de gehele Noordzeekust enorme schade aan. Het was een natuurgebeuren van een nooit eerder voorgekomen hevigheid. De Dieperpoel en de Kever, beide gelegen direct achter de Wendeldijk, zijn zeer diepe plassen 'waar men met geen vaarboom grond kan krijgen'. Hun enigszins rechthoekige vorm laat zien dat ook dit turfsteekgebieden zijn geweest die tijdens hevige stormvloeden in grote diepe poelen zijn veranderd door de kracht van het naar binnenstromende en rondkolkende water. Zulke doorbraakgaten werden kolken of wielen genoemd. Op de kaart van 1615 werd de plek waar het water van de Balgerij de Kever inkomt Ruygenhouck genoemd, om aan te geven dat het daar met slecht weer flink tekeer kon gaan.

De Wendeldijk moest na elke watersnoodramp weer hersteld worden. Met z'n kwetsbare houten sluisjes was het niet berekend op zijn taak. Het gebied bleef waterig en het hele project was in feite mislukt.

Molens en molenaars in verleden en heden

Rijnlandse Geschiedenis organiseert samen met de Nederlandse Genealogische Vereniging Rijnland en Kennemerland een avondbijeenkomst over het verleden en heden van molens en molenaars in Rijnland. Eeuwenlang zorgden molenaars ervoor dat het waterpeil in onze polders op het juiste niveau bleef. De komst van (stoom)gemalen dreigde het molenaarsambacht te laten verdwijnen, maar niets is minder waar gebleken. Ook in deze tijd van klimaatverandering blijven molens en molenaars hun nut bewijzen.

Sprekers zijn *Bart Vermeulen*, secretaris van de Rijnlandse Molenstichting, *Hans de Graaf*, molenaar en opleider van beginnende molenaars en *Mauring Roest*, lid van de NGV en deskundige op het gebied van polderarchieven.

Datum: dinsdag 9 april 2024

Plaats: Dorpscentrum, Lijtweg 9, 2341 HA Oegstgeest (voldoende parkeerruimte).

Tijd: Zaal open 19.15, programma 19.45–22.45, afsluitend met een drankje.

De toegang is gratis, maar graag opgeven bij secretaris@rijnlandgeschiedenis.nl

De Veendermolen (foto: Molenbase).

De meelboeren van Rijpwetering en Oud-Ade

DEEL 1A: RIJPWETERING

Theo van der Poel en Sjaak van der Geest

Veel beroepen in Rijpwetering en Oud-Ade waren afgestemd op het boerenbedrijf. Dat geldt ook voor de meelboer. De meelboer bestond omdat er boeren bestonden, zou je met enige overdrijving kunnen zeggen. In Rijpwetering, inclusief de 'Boerenbuurt', waren rond 1950 ongeveer dertig boerderijen. In Oud-Ade waren er zelfs vijftig als we de strook Warmond aan deze kant van de Kaag en de Zijl meetellen, want de mensen die daar woonden beschouwden zichzelf als deel van de Oud-Adese gemeenschap (als ze katholiek waren tenminste). Ze gingen er naar school en bezochten er de kerkdiensten en de kermis. In dit artikel richten we ons op twee bedrijven die bij uitstek gelieerd waren aan de veehouders: de twee meelboeren (of veevoederbedrijven) die tussen ongeveer 1920 en 1960 actief waren in beide dorpen. Dat zijn de firma Beelen in Rijpwetering en Van der Geest & Zonen in Oud-Ade. We volgen en beschrijven hun opkomst en 'neergang'. De informatie is deels gebaseerd op archieven en deels op interviews met oudere bewoners. De eerste twee afleveringen gaan over Rijpwetering, waar de geschiedenis van het veevoederbedrijf ver teruggaat. De derde aflevering gaat over Oud-Ade.

De korenmolens aan de Kleipoel

In het Leids Jaarboekje 1961 is een artikel opgenomen over de Oude Korenmolen aan de Kleipoel door de bekende amateur-historicus G.M. Zoetemelk uit Rijpwetering. In Alkmadders van december 1984 werd het artikel nog eens opgenomen. Zoetemelk richtte zich hierbij niet zo zeer op de eigenaar of pachter van de molen, maar vooral op diens rechten en over de prijs die hij van het ambachtsbestuur mocht berekenen aan de bakkers en particulieren voor het maalloon van een zak tarwe of rogge of een zak veevoer. In ons artikel wordt vooral aandacht besteed aan de leef- en gezinsomstandigheden van de bewoners van de korenmolens annex grutterij.

De korenmolen en grutterij aan de Kleipoel, pentekening waarschijnlijk van G.M. Zoetemelk (Alkmadders 1984-4).

Om een graanmolen te mogen bouwen en exploiteren moest men een verzoek indienen om het windrecht te verkrijgen. Dat werd verleend via het ambachtsbestuur. Elke bakker of andere inwoner van de Heerlijkheid Alkemade was verplicht zijn meel te betrekken van de 'eigen' molenaar. Het voordeel voor de korenmolenaar was dat deze geen concurrentie hoefde te verwachten van de burens. De molenaar behoorde dan ook tot de rijkste inwoners van de Heerlijkheid.

Toen de Republiek onderdeel werd van Frankrijk veranderde er veel. Ook het windrecht verloor zijn absolute betekenis en de gevolgen daarvan spreken voor zich. Daarnaast zou ook de komst van elektriciteit en de stoommachine niet ongemerkt aan de Kleipoel voorbijgaan.

Dirck Leendertsz van Griecken

Dirck Leendertsz van Griecken is de eerste 'coornmolenaar' die men in het rechterlijk archief van Alkemade tegenkomt. In 1667 kocht hij een stuk grond aan de Kleipoel van 135 roeden groot. Dirck was een zoon van Leendert Dircksz van Griecken (geb. 1595) graanmolenaar in Leimuiden en van Ermpgen (Ermpje) Cornelisdr (geb. 1589). Hun gezin kende behalve Dirck nog twee zonen: Jan en Cornelis van Griecken. De laatste volgde zijn vader op als molenaar in Leimuiden, die al in 1570 het windrecht had gekregen. Twee kleinzonen van deze Cornelis, te weten Leendert en Ruth, komen we later weer tegen aan de Poeldijk.

Dirck van Griecken was getrouwd met Hillitgen (Hillegond) Lourisdr. Op 17 januari 1651 legden zij als bruid en bruidegom, beiden toen nog wonende in Leimuiden, de huwelijksvoorwaarden vast voor notaris W. van Vredenburg in Leiden. Hillitgen was toen vermoedelijk nog minderjarig en dus nog geen 25 jaar oud. Ongehuwd en minderjarig betekende dat zij volgens de wet niet als rechtspersoon mocht optreden. Zij werd daarom geassisteerd door haar vader, Louris Lourisz, bakker te Leimuiden. Het bruidspaar legde vast dat zij alle goederen *als sij elcx sijn hebbende, gene uytgesondert*, zullen inbrengen. Wel stelde de bruid als speciale voorwaarde dat zij haar inbreng, als Dirck eerder zal overlijden dan zij, weer *tot ende naer haer sal nemen*. Deze inbreng bestond uit een kapitaal van f 4.000.- plus haar kleding en zilverwerk. Het lijkt dus aannemelijk dat de eerste korenmolen in Alkemade omstreeks 1651 gebouwd zou kunnen zijn.

Natuurlijk blijft de vraag hangen hoe men vóór die tijd de maaltijd verrijkte met graanproducten. Maakte men gebruik van een rosmolen waar men, zoals bij de karnmolen van de veehouder, het mechanisme in werking bracht door een rondjes draaiend paard? Het antwoord hierop is in Alkemade nog niet gevonden. Korenmolenaar Dirck Leendertsz van Griecken en zijn huisvrouw Hilligje Cornelisdr kregen vier dochters: Thonisgen, Maritgen, Ermpgen en Annetgen. Dochter Thonisgen ('Theuntje') van Griecken trouwde nog vóór 1686 met Cornelis Michielsz Vercade. Zij zetten het bedrijf met de korenmolen voort.

Dirck Pietersz van Abenes

Het echtpaar Vercade bleef kinderloos. Cornelis Vercade overleed 3 januari 1704. In haar testament legateerde Thonisgen de korenmolenaar aan Dirck Pieters van Abenes, een zoon van haar zuster Marijtghe Dircksdre van Griecken en Pieter Aelbertsz van Abenes. Volgens het kohier van huizen in 1733 bouwde de nieuwe molenaar in 1732/33 een 'nieuw getimmert kooremolen' met een nieuw huis (nr 307) en schuur. Bovendien was hij eigenaar van huis en schuur op nr 308.

De komst van de graanmolen was niet alleen een aanwinst voor de bakkers, ook particulieren maakten gebruik van haar diensten. De afhankelijkheid van de wind zal een reden geweest zijn voor de graanmolenaar en grutter om in zijn schuur voorraden aan te houden. De aanwezigheid van twee schuuten zal wel wijzen naar de manier waarop de bestellingen bezorgd werden. Concurrentie van de aardappel had de molenaar niet. Het zou nog een halve eeuw duren voor de piepers het belangrijkste voedsel van het middagmaal gingen uitmaken.

De economische terugval in het begin van de 18^e eeuw had grote gevolgen vooral voor de minder bedeelden in de maatschappij. Het dagelijkse tarwebrood werd voor mensen met een kleine beurs te duur. Hoewel het breken en pellen van de korrels van boekweit, gerst, haver en rogge mogelijk minder bewerkelijk was en daardoor financieel aantrekkelijker, liet zich wat betreft de tarwe nog een andere reden gelden. Het graan werd met schepen uit Oost-Europa gehaald en door korendragers naar de pakhuizen gesjouwd. Om zoveel mogelijk fraude te vermijden moesten de dragers lid zijn van het korendragersgilde en zich houden aan de regels van het gilde. Vandaar dat molenaar Van Abenes naast de korenmolenaar ook een grutterij had. In het kohier van huizen van 1742 wordt Dirck Pietersz van Abenes opgenomen als grutter en molenaar met de bovengenoemde huizen en schuur.

Dochter Antje van Abenes, die trouwde met Huig van der Velden, nam het bedrijf over. Hun gezin telde vier kinderen: Johanna, Theodorus (Dirk), Theodora (Dirkje) en Johannes. In hun testament op de langstlevende op 12-3-1794 (Not. Josué l'Ange, Leiden) verklaarden Huig en Antje dat zij wensten dat na hun overlijden hun dochters Johanna en Theodora de korenmolenaar (die toen al verpacht werd aan de hierna genoemde Gerrit de Heus) met het huisje erbij en hun huis aan de Rijpwetering zouden mogen overnemen voor f 7.000.-, mits zij dan nog onge trouwd zouden zijn.

De grutter wordt kruidenier

Op 26 augustus 1801 verkocht Huig van der Velden aan Albert (Aldert) Alders en Lijsbeth Groot met hun vijf minderjarige kinderen huis en grutterij met verder getimmerte en twee zeilschuiten plus twee stukken land in de Lijkerpolder en de Hoornpolder voor f 8.500.-. Het betekende dat de grutterij zich afsplitste van de korenmolenaar. Alders is niet lang eigenaar van de grutterij geweest.

Op 4 december 1805 woonden Leendert Cornelisz van Grieken en Geertje van der Klugt (Clugt, Cluft) al 'op de Poel'. Dit was de datum waarop zij hun uiterste wil vastlegden voor notaris Van Veen aan de Oude Wetering. Leendert en zijn jongere halfbroer Ruth van Grieken, die de grutterij in 1821 zal gaan overnemen, waren kinderen van Cornelis Leendertsz van Grieken en achterneven van de Dirck Leendertsz van Grieken, de eerste korenmolenaar aan de Kleipoel.

Vader Cornelis Leendertsz en zijn broer Leendert Leendertsz beheerden nog steeds het erfgoed van hun ouders in Leimuiden. Zij waren zeker niet onbemiddeld, getuige het feit dat zij bij bijna alle begrafenissen van hun jong gestorven kinderen het op een na hoogste tarief van f 15.- aan impost betaalden.

De laatst bekende foto van de korenmolenaar met rechts daarvan de grutterij.

Het begrafenisregister van Rijsaterwoude vermeldt dat er in de twee gezinnen Van Grieken dramatisch veel kindersterfte voorkwam.

Cornelis Leenderts van Grieken is driemaal getrouwd geweest: eerst met Korsje van der Hei, daarna met Ermpje Nederstigt en de derde maal met Hermijntje Geeraets. Van de negentien kinderen uit deze drie huwelijken geboren, overleden er veertien. Ook bij broer Leendert Leenderts, de korenmolenaar, die getrouwd was met Ermpje van der Meer, was de kindersterfte hoog. Van hun elf kinderen overleden er zeven op zeer jonge leeftijd.

Leendert Cornelisz van Grieken, de nieuwe grutter, was geboren in Leimuiden en gedoopt 15 mei 1768 in Rijsaterwoude als kind van Ermpje Nederstigt. Hij was behalve grutter aan de Poeldijk ook armmeester van het armbestuur van Poel en Ade. Op 1 juni 1821 verkocht hij huis en grutterij met het land voor f 9.000.- aan zijn halfbroer Ruth van Grieken, waarna Leendert en zijn vrouw terugkeerden naar Leimuiden. Daar overleed hij 21 augustus 1826, 54 jaar oud. Geertje van der Klugt werd 92 jaar oud, zij overleed 2 april 1853. Ruth was het 19^e en jongste kind van Cornelis van Grieken. Hij was getrouwd met Maria van de Poll, geboren in Heemstede, maar wonende in Rijpwetering naast de smederij. Haar moeder, Marijtje Straathof, was hertrouwd met veehouder Jacobus Heemskerk.

De maatschappelijke ontwikkelingen waren niet bepaald in Ruths voordeel na de Napoleontische tijd. De grutterijproducten kregen steeds meer een bescheiden plek op de gezinstafel en daardoor werd Ruth gedwongen om bijproducten te verkopen. Zo werd de grutter kruidenier. Daarbij kreeg hij concurrentie vanuit het dorp. Om zijn schulden af te lossen besloot hij zijn huis en land te verkopen en zich als inlands kramer te laten inschrijven. Met nog zes minderjarige kinderen verhuisde hij in 1847 naar Oud-Ade. Als inlands kramer en arbeider vestigde hij zich in het huis genummerd E 4, op de huidige Kolk.

Terug naar de korenmolenaar

Als weduwnaar van Antje van Abenes maakte Huig van der Velden op 20 oktober 1803 een nieuw testament (Not. Fr. van Stipriaan, Leiden) dat hij op 29 januari 1812 weer wijzigde ten gunste van zijn twee dochters (Not. Van Veen, Oude Wetering). Aan hen vermaakte hij zijn huis en erve aan de Rijpwetering waar hij toen in woonde met inboedel en dit vanwege *de goede diensten door mijn dochters aan mij bewezen en noch dagelijks bewezen wordende*. Zoon Johannes was grutter in Leiden in de Haarlemmerstraat en Dirk woonde nog thuis. Huig van der Velden overleed 5 februari 1814, 88 jaar oud.

Toen Gerrit de Heus op 4 oktober 1785 trouwde met Willempje Pietersdr van Zeijl (Zeil) woonde hij al op de Poeldijk. Gerrit was geboren in Houten (Utrecht) als zoon van Herbert de Heus en Metje in de Engh. Hij pachtte de molen van Huig van der Velden, zie hierboven. Gerrit was dus wel de korenmolenaar, maar eigenaar van de molen is hij niet geweest. Hij overleed aan de Kleipoel 5 februari 1821, 78 jaar oud.

Zijn zoon Cornelis de Heus kocht 2 december 1822 van de erfgenamen van Huig van der Velden *de windkorenmolen, nr 442, en de gereedschappen, idem een huisje met erf daarbij staande, nr 440,*

voor f 4.000.-. Hij trouwde in 1824 met Adriana (Jaantje) Jansdr van der Veer, 25 jaar.

Cornelis overleed 14 oktober 1838, 44 jaar oud, waarna zijn weduwe hertrouwde met de in Roelofarendsveen geboren Cornelis van Zaal, de nieuwe graanmolenaar.

Wilhelmina de Heus, de enige dochter van Cornelis en Jaantje trouwde, 31 jaar oud, 8 september 1865 met Jacobus Heemskerk, korenmolenaar, 28 jaar, zoon van Jacobus Heemskerk en Helena Huisman. Getuige was Cornelis van Zaal, 46 jaar, behuwd vader van de bruid. Jacobus Heemskerk overleed 12 januari 1888 aan de Kleipoel en Willemina de Heus op 30 oktober 1889, 56 jaar oud, maar toen was Gerardus Beelen al de nieuwe eigenaar van de korenmolen.

Wat opvalt in deze vroege geschiedenis van het veevoederbedrijf in Rijpwetering is dat er niet over vee gesproken wordt, maar veehouders behoorden naast bakkers wel degelijk tot de klanten van de korenmolenaar. Zoetemelk gebruikt het woord 'mesting' (graan vermengd met zand) dat voor het vee bestemd was en waarover geen belasting betaald hoefde te worden. In 1754 werd een wet uitgevaardigd die bepaalde dat korenmolenaars een eed moesten afleggen dat ze in meel bestemd voor veevoeder een hoeveelheid zand zouden werpen.

Gerardus Beelen

De geschiedenis van de firma G.M. Beelen begon in 1888 toen Petrus (Piet) Beelen, molenaar in Lisse, de korenmolen kocht voor zijn 19-jarige zoon Gerardus. Gerardus Beelen (1868-1946) deed goede zaken. De plek aan de Kleipoel was gunstig aangezien aanvoer van graan en vervoer van meel nog over het water ging. In 1905 was de situatie echter veranderd. Hij verkocht de molen aan een Vlaamse molenaar en kocht een stuk grond en een woning in het centrum van het dorp Rijpwetering, gelegen aan een bestrate weg én aan water. Er werd een geheel nieuwe moderne maalderij gebouwd met motorische aandrijving. De bezorging van de meelzakken ging per paardenwagen en boot. In de twintiger jaren kwam er een vrachtwagen.

Gerardus M. Beelen, eerste meelboer aan de Kleipoel (20 maart 1868-18 januari 1946).

Noot: Dit is een uitgebreide versie van een artikel dat eerder verscheen in *De Brug: Dorpsblad Oud Ade*, oktober 2023.

(WOORDT VERVOLGD)

Bronnen:

- J.S. Bakker (1988), Een eeuw Beelen in Rijpwetering. De Molenaar. Vakblad voor de Graanverwerkende en Veevoederindustrie. Jaargang 89.
- G.M. Zoetemelk (1961) De oude korenmolen aan de Kleipoel te Rijpwetering. Leids Jaarboekje, 1961:153-155.